

A BORÁGAZAT

MUNKAERŐ-PIACI SIKEREI ÉS KUDARCAI

Összefoglaló a Magyar Közgazdasági Társaság Munkaügyi Szakosztályának a 2017. évi Vándorgyűlésen Egerben, szeptember 8-án tartott szekcióüléséről

A téma választását indokolta, hogy az idén a Vándorgyűlésen az egyik kiemelt témakör volt a magyar bor készítése és marketingje. A készítés természetesen nehezen választható el annak sokoldalú előállítási munkáitól, azaz a foglalkoztatástól. Másrészt a munkaerőpiacra irányítja a figyelmet az ágazatra is jellemző, a gazdasági növekedést akadályozó munkaerőhiány.

A panelbeszélgetés résztvevői **Györe Dániel** a Földművelésügyi Minisztérium szőlő-bor-szesz szakreferense, **Rácz Katalin** az Agrárgazdasági Kutató Intézet Vidékfejlesztési Kutatási Osztályának vezetője, **Soltész Gergő** az Ostorosbor Zrt. elnök-igazgatója, **Sum István**, a SZTÁV Felnőttképző Zrt. vezérigazgatója, **Tarsoly József**, Eger Város Hegyközsége hegybírója voltak. A beszélgetést **Bagó József**, a Belügyminisztérium szakmai tanácsadója, az MKT Munkaügyi Szakosztályának elnöke moderálta.

A levezető elnök bemutatta a Munkaügyi Szakosztály tevékenységét, 2017. évi eseményeit és a szakosztályi ülések előadóit. Javasolta, hogy a kerekasztal beszélgetés résztvevői elsőként rövid vitaindító, helyzetismertető előadás keretében mutassák be a borágazat munkaerő-piaci helyzetével kapcsolatos értékelésüket, meglátásukat.

Rácz Katalin véleménye szerint a mezőgazdasági szektorban a termelési erőforrások közül a termőföld, gép- és eszközháttér megteremtése az elmúlt időszakban kiemelt figyelmet kapott a vállalkozások részéről, viszont a humán erőforrás lényegesen kevesebbet. Kérdésként merül fel, hogy specifikusak-e a borágazat problémái, vagy általános, valamennyi ágazatban jelentkező problémákról beszélhetünk. Az EU28-ak szintjén 2004-2016 között 25 százalékkal csökkent a foglalkoztatottság a mezőgazdaságban. Hazánkban ezzel szemben összességében is nőtt a foglalkoztatás, ezen belül az élelmiszergazdaság részesedése a kilenc százalékhoz közelített. Az ágazatban kialakult a fizetett munkaerő tartós foglalkoztatását biztosítani tudó kis- és középvállalkozások köre, ezzel párhuzamosan jelentősen csökkent a „nem fizetett” családi munkaerő aránya. A növekedés ellenére a szociodemográfiai összetétel nem változott: az ágazatban alkalmazottként dolgozók korösszetétele, képzettségi szintje jelentősen elmarad a nemzetgazdasági átlagtól. A gazdaságvezetők korösszetétele ennél is rosszabb, 58 százalék fölött van az 55 évnél idősebbek aránya. A gazdaságszerkezeti összeírás adatai szerint a borágazatban kiemelkedő jelentőségű a szezonális foglalkoztatás, az állandó foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatott alig 15 százalékát teszi ki.

Györe Dániel szerint a szőlész-borász szakma nem szétválasztható, viszont az ágazatban dolgozó szakképzett és szakképzetlen munkaerőt meg kell különböztetni. Minden évben munkacsúcsként jelentkezik a jelentős munkaerőhiánnyal jellemezhető szüreti idő, melynek megoldása lehet a magyarországi ültetvények 60-70 százalékánál megvalósítható gépesítés. Számításuk szerint egy hektár termőföld művelése élőmunka felhasználásával 170-200 ezer

forint, míg gépi munka esetén (mely csak alap- és tömegborok készítésénél lehet leginkább megoldás) nagyjából 90 ezer forint, így a kombájnos szüret alternatívát jelenthet.

Az élőmunka hátránya a szakképzettség hiánya. Jelenleg négy egyetemen lehet BSC képzést szerezni. A statisztikák szerint arányait tekintve évfolyamonként 20 fő végzős hallgatóból négyen szőlészként, míg a 16 borász közül 12-en a kereskedelemben, gasztronómiában szeretnének dolgozni. Egy egyetemi tanárt idézve, azzal egyetértve megjegyezte, hogy ez azt jelzi, hogy megjelent a „sznobizmus” az ágazatban úgy, hogy egyre inkább szükség lenne az átfogó tudással (pl.: jövedéki, marketing, stb. ismeretekkel) rendelkező szakemberekre.

Soltész Gergő szerint a szőlőkombájn valóban fontos lépés a jövő szőlőművelése felé, azonban ennek megvalósításához szükséges pl. a kertészeti géptámogatás megfelelő rendelkezésre állása. Az egyre szűkebben rendelkezésre álló, rossz minőségű munkaerő valóban probléma. Emellett a bértörvények kapcsán látszik, hogy a borászatok egymástól rabolják el a munkavállalókat. A többi élelmiszeripari szegmenshez képest versenyhátrányban vannak az elvégzendő feladat nehézsége és idényjellege miatt.

Tarsoly József úgy ítéli, az ágazat nemzetgazdasági szerepe fontos, de van merre fejlődni. A munkaügyi feszültségek már-már tarthatatlanok, a rendelkezésre álló minimális munkaerő előregszik. A gépesítés valóban lényeges, azonban az ágazatban az élőmunka alkalmazása komoly társadalmi feszültség levezetést is jelent. Az egri borvidék ültetvényeinek kétharmada 15 évnél fiatalabb, így alkalmas a gépi művelésre, a többi még nem. Egyre kiemeltebb kérdés a szakemberképzés, illetve leginkább annak hiánya, Egerben a 2017/18-as tanévben hét fővel indult a középiskolai borász képzés.

Sum István meglátása szerint azért is lényeges kérdés, hogy kit tekinthetünk szakképzett munkaerőnek, mert ehhez kapcsolódik például a szakmunkás minimálbér vagy a vállalatok állami támogatása vagy speciális foglalkoztatási feltételek. Az általános definíció alapján például mindenkit, akinek OKJ-s képzése van szakképzettnek lehet tekinteni, azonban azt lehet tapasztalni, hogy a termelési folyamatok egyre bonyolultabbak, magas szintű ellátásuk nagyon sokszor nem igényel teljes államilag elismert szakképzettséget, hanem speciális szaktudást. A szakképzés duális képzéssé átalakítása nem oldja meg egyszerre a problémát, hiszen gondot jelent az is, hogy a még éppen a szakmát tanuló jövőbeni munkavállalót hogyan lehet beilleszteni a termelésbe.

Magyarországon az emberek egyre kevésbé akarnak kétkezi munkát végezni, így nem biztos, hogy jó a kérdés: hogyan tegyük a szakképzést vonzóvá. Más komplex megoldást kell találni.

A felnőttképzési oktatási statisztikák szerint 2016-ban 120 ezer ember szerzett OKJ-s diplomát. A legtöbben (49 ezren) targoncások lettek, míg 4500-an aranykalászos gazda, és közel 3000-en élelmiszeripari eladó képesítést szereztek. Ugyanezen évben szőlész-borász képesítést 19-en szereztek. Ugyancsak elgondolkodtatóak a középiskolai oktatás statisztikái, az egri, balatonboglári és budakalászi iskolákban összesen 23 fő, tehát pont egy osztálynyi fiatal tanulja az ágazathoz szükséges ismereteket.

Rác Katalin reflexiójában kifejtette, hogy nagyon alacsony a duális szakképzésben részt vevő élelmiszergazdasági vállalkozások száma, miközben a potenciális munkaadóknál eltöltött gyakorlat a munkába állást segítő tapasztalatszerzés egyik hatékony eszköze lehetne.

Sum István válaszában kitért arra, hogy időközben a duális szakképzés alapkonceptiója is változott. Az ellátandó feladatok növekvő specializációja miatt már nem várható el az oktatási intézménytől, nem az iskola kizárólagos feladata, hogy a végzést követően azonnal munkába állítható legyen a tanuló.

Bagó József levezető elnök körkérdéssel élt a résztvevők felé: Hogyan lehetne az ágazatot jellemző munkaerőhiányt kezelni?

Rác Katalin szerint egyrészt a munkaerő egyenletesebb lekötését lehetővé tevő tevékenységdiverzifikáció bővítése, a tanulószerezési rendszer kiterjesztése, valamint a szezonális munkavállalás területén az éves munkaidő-keret bevezetése segíthetné a leginkább az ágazatban jelentkező munkaerőhiány csökkentését.

Györe Dániel az elméleti képzés gyakorlattal történő kiegészítésének fontosságát hangsúlyozta, valamint kívánatosnak tartaná, hogy a szakmában valóban megmaradók képzését kellene elősegíteni.

Soltész Gergő a munkáltató szemszögéből úgy véli, hogy a munkavállalók béremelése mellett (hiszen a foglalkoztatottak erre a legérzékenyebbek) kiemelten fontos a gépesítettség növelése, ez jelenti ugyanis hosszabb távon a megoldást a munkaerőhiányra.

Tarsoly József szerint a probléma csak részben kezelhető, a tendenciákra csak tüneti kezeléssel, illetve a képzés és a gyakorlati oktatás munkaerő-piaci igényeknek megfelelő átalakításával lehet reagálni.

Sum István a népességstatisztikai adatok alapján, a lakosság korfája ismeretében úgy véli, hogy nem várható a munkaerőpiacra újonnan belépők számának növekedése, így a megoldást a felnőttképzés jelentheti. Segíthet a területi egyenlőtlenségek kiegyenlítése és a munkajogi szabályok „rugalmasítása” is. Véleménye szerint elkerülhetetlen a szőlész-borász képzés centralizálása.

A moderátor zárszavában kiemelte, napjainkban az egyes ágazatok helyzetének elemzésekor, fejlesztési irányainak meghatározásakor előtérbe kerültek a foglalkoztatási vonatkozások. Nem véletlen, hogy ez évben a Vándorgyűlés több szekciója (például a gazdaságpolitikai, az informatikai, a logisztikai) is foglalkozik a munkaerő-piaci kérdésekkel. Természetesen a munkaerő-piaci metszet beilleszkedik a szélesebb körű gazdasági környezetbe, attól csak a vizsgálat, a fókuszált szakmai párbeszéd érdekében tudjuk leválasztani. A Munkaügyi Szakosztály továbbra is segíteni kívánja a tematikus szakmai párbeszédet, párbeszédeteket.

Kulcsár Balázs¹

¹ Kulcsár Balázs, osztályvezető NAV BORSODAVIG Tervezési és Elemzési Osztály